

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta (HE 151/2016 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Eduskunta-aloite

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavan aloitteen:

- Lakialoite LA 93/2016 vp Stefan Wallin r ym. Lakialoite laiksi lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Annika Juurikko, sosiaali- ja terveysministeriö
- tutkija Elina Ahola, Kansaneläkelaitos
- matemaatikko Paula Eskola, Kansaneläkelaitos
- johtava tutkija Pertti Honkanen, Kansaneläkelaitos
- matemaatikko Henri Riuttala, Kansaneläkelaitos
- tutkimusprofessori Pasi Moisio, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lapsilisälain lapsilisän suuruutta koskevaa pykälää. Muutoksella on tarkoitus toteuttaa pääministeri Juha Sipilän hallituksen julkisen talouden suunnitelman eli niin sanotun kehyspäättökseen vuosille 2017—2020 yhteydessä päätetty 11,7 miljoonan euron suuruinen säästö valtion menoihin. Kehyspäättökseen mukaan muun muassa kansaneläkeindeksiin sidottuihin etuuksiin sekä lapsilisiin tehdään 0,85 prosentin tasasuuruinen vähennys.

Kehyspäättökseen mukainen säästötoimenpide ehdotetaan toteutettavaksi siten, että lapsilisän yksinhuoltajakorotus jätetään lapsilisän tason alentamisen ulkopuolelle. Tällöin muiden lapsilisien tasoja alennetaan 0,91 prosentilla.

Valiokunnan mietintö StVM 27/2016 vp

Lapsilisän alentaminen ei vaikuttaisi toimeentulotukea saavien perheiden taloustilanteeseen, sillä toimeentulotukilaskelmassa lapsilisä otetaan huomioon toimeentulotuen määrään vaikuttavana tulona.

Esitys liittyy valtion vuoden 2017 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2017.

Eduskunta-aloite

LA 93/2016 vp. Lakialoitteessa ehdotetaan, että lapsilisän yksinhuoltajakorotusta nostetaan 6,20 euroa kuukaudessa eli 48,55 eurosta 54,75 euroon kuukaudessa.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa päätettiin hallituskaudella toteutettavista julkisen talouden sopeuttamistoimista. Valtiontalouden osalta toteutetaan mittavia säästötoimia sekä joitakin menolisäyksiä, jotka kummatkin ovat luonteeltaan pysyviä. Sopeuttamistoimien tavoitteena on parantaa valtiontalouden tasapainoa sekä kuroa umpeen julkisen talouden kestävyysvajetta. Jotta valtiontalouden säästöt toteutuisivat hallitusohjelmassa sovitun tasoisina, hallitus päätti vuosien 2017—2020 julkisen talouden suunnitelman yhteydessä esittää uusia säästötoimenpiteitä. Lapsilisien osalta tavoitteena on aikaansaada säästöä 11,7 miljoonaa euroa. Samaan aikaan annetulla hallituksen esityksellä (HE 149/2016 vp) kansaneläkeindeksiin sidottuihin etuuksiin ehdotetaan toteutettavaksi 0,85 prosenttiyksikön pysyvä leikkaus ja luovuttavaksi etuuksien indeksikorotuksista vuonna 2017. Lapsilisiin saman suuruinen säästö ehdotetaan toteutettavaksi siten, että lapsilisän yksinhuoltajakorotusta ei alenneta, jolloin muiden lapsilisien tasoja alennetaan 0,91 prosentilla. Valiokunta pitää ratkaisua perusteltuna yksinhuoltajien taloudellisen tilanteen suojaamiseksi.

Hallitusohjelmassa on sitouduttu ottamaan käyttöön päätösten lapsi- ja perhevaikutusten arviointi. Valiokunta pitää myönteisenä, että esityksessä on arvioitu leikkauksen vaikutuksia eri kokoisten lapsiperheiden käytettävissä oleviin tuloihin, köyhyysriskiin, ostovoimaan sekä toimeentulotuen tarpeeseen.

Arviot osoittavat, että lapsilisien ehdotetun tasoisen alentamisen vaikutukset lapsiperheiden pienituloisuusasteeseen sekä suhteelliseen tulonmuutokseen jäävät erittäin pieniksi ja lapsiperheiden väliset tuloerot kasvavat hyvin vähän. Vähäinen vaikutus johtuu tason alentamisen pienuudesta. Lapsilisän määrät laskevat ensimmäisen lapsen kohdalla 0,87 euroa ja viidennen lapsen kohdalla 1,58 euroa kuukaudessa. Suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin tason alentamisen arvioidaan heikentävän eniten yksinhuoltajaperheiden ja monilapsisten perheiden käytettävissä olevia tuloja. Lyhyellä aikavälillä vaikutukset kuitenkin ovat sekä suhteellisesti että euromääräisesti tarkasteltuna vähäiset myös pienituloisten lapsiperheiden kohdalla. Pidemmällä aikavälillä hintojen noustessa ehdotettu lapsilisän tason alentaminen, yhdessä vuoden 2016 alusta voimaan

Valiokunnan mietintö StVM 27/2016 vp

tulleen lapsilisän indeksisidonnaisuuden poistamisen kanssa, kuitenkin pienentää lapsilisien osuvoimaa, mikäli tasokorotuksia ei tehdä.

Valiokunta toteaa, että lapsilisän alentamisen vaikutukset esimerkiksi perheiden käytettävissä oleviin tuloihin, toimeentulotuen käyttöön tai köyhyysasteeseen riippuvat kuitenkin myös muiden etuuksien, maksujen sekä verotuksen muutoksista. Esimerkiksi tuloverolain mukainen verotuksen lapsivähennys on voimassa määräaikaisesti verovuosina 2015—2017. Verotuksen lapsivähennyksen poistuminen verovuoden 2017 jälkeen pienentää käytettävissä olevia tuloja useimmilla lapsiperheillä. Toimeentulotukimenojen on esityksessä arvioitu kasvavan erityisesti vuodesta 2018 alkaen lapsilisien tason jäädessä jälkeen yleisestä hintakehityksestä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että hallituksen eri hallinnonaloilla toteuttamien lasten ja lapsiperheiden asemaan vaikuttavien uudistusten lapsi- ja perhevaikutuksia arvioidaan eduskunnan aiemmin hyväksymien (EV 99/2015 vp ja EV 112/2015 vp) lausumien mukaisesti erillisillä selvityksillä.

Eduskunta-aloite

Valiokunta on hyväksynyt lapsilisälain 7 §:n hallituksen esityksen mukaisena. Tämän vuoksi lakialoite on hylättävä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 151/2016 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hylkää lakialoitteen LA 93/2016 vp.

Helsingissä 10.11.2016

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Hannakaisa Heikkinen kesk
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Mikko Kärnä kesk
jäsen Sanna Lauslahti kok
jäsen Anne Louhelainen ps
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas

Valiokunnan mietintö StVM 27/2016 vp

jäsen Sari Raassina kok
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Annika Saarikko kesk
jäsen Martti Talja kesk
varajäsen Sari Tanus kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää

Valiokunnan mietintö StVM 27/2016 vp
Vastalause

VASTALAUSE 1

Perustelut

Hallitus aikoo — vastoin pääministeripuolueen aiempia lupauksia — leikata lapsilisä 0,91 prosentilla saavuttaakseen säästöä julkiseen talouteen. Leikkauksella on lyhyellä aikavälillä keskimäärin vähäinen vaikutus käytettävissä oleviin tuloihin. Pidemmällä aikavälillä hintojen noustessa ehdotettu lapsilisän tason alentaminen, yhdessä vuoden 2016 alusta voimaan tulleen lapsilisän indeksisidonnaisuuden poistamisen kanssa, kuitenkin pienentää lapsilisien ostovoimaa.

Lapsiperheiden köyhyyttä ei pidä lisätä

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan keskeiset lapsiperheille suunnatut tulonsiirrot, kuten lapsilisä, vanhempainpäiväraha ja kodinhoidontuki ovat jääneet ostovoimaltaan jälkeeseen yleisestä hintojen ja ansiotulojen noususta. Noin puolessa köyhyysrajan alittavista lapsiperheistä kukaan ei käy ansiotyössä. Kun perheen kokonaistuloista suurin osa koostuu erilaisista tulonsiirroista, on köyhyysriski suuri.

THL:n Lapsiperheiden hyvinvointi 2014 -tutkimuksen mukaan taloudellinen eriarvoisuus ilmenee lasten arjessa varsinkin kuluttamisen ja toimintamahdollisuuksien eroina. Perheen pienituloisuus saattaa johtaa lasten syrjimiseen, ryhmästä sulkemiseen ja kiusaamiseen. THL:n kohorttitutkimus vuonna 1987 syntyneistä, 21-vuotiaaksi asti rekisteriaineistojen avulla seuratuista lapsista kertoo, että jos vanhemmat olivat saaneet pitkään toimeentulotukea, lapsilla lisääntyivät vähäinen koulutus, mielenterveysongelmat, huostaanotot ja pienimuotoinen rikollisuus. Samoin lisääntyi toimeentulo-ongelmien kokeminen aikuisiässä. Lapsuuden olosuhteilla on siten huomattava vaikutus myöhempään hyvinvointiin.

Lapsilisän alentamisen ennakoitaan lisäävän toimeentulotukimenoja tulevaisuudessa. Toimeentulotukiriippuvuuden kasvu nostaisi pienituloisten lapsiperheiden työllistymiskynnystä, koska tuki leikkaantuu pois tulojen kasvaessa.

Perusturvan indeksijäädytys ja -leikkaukset heikentävät syyperusteisen sosiaaliturvan ensisijaisuutta viimesijaiseen sosiaalihuollon toimeentulotukeen nähden. Lapsilisän alentamisella on samansuuntainen vaikutus. Perusturvan ja asumistuen indeksijäädytykset ja -leikkaukset sekä lapsilisän alentaminen kasvattavat toimeentulotukimenoja. Pidemmällä aikavälillä kehitys johtaa syyperusteisen perusturvan ja asumistuen merkityksen vähenemiseen ja vastaavasti tarveharkintaisen ja kotitalouskohtaisen toimeentulotuen roolin kasvamiseen toimeentuloturvassa ja asumisen tuissa.

Lapsiperheiden toimeentuloa on tarkasteltava kokonaisuutena

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on muistutettu, ettei kyseessä ole yksittäinen säästötoimenpide vaan lapsilisän kehityksen kumulatiivisia vaikutuksia on syytä arvioida pidemmällä aikavälillä. Lapsilisän reaaliarvo on laskenut vuodesta 1994 saakka, ja sen suhteellinen taso yleiseen tulo- ja palkkatasoon nähden on laskenut huomattavasti enemmän. Vuonna 2011 tehty sito-

Valiokunnan mietintö StVM 27/2016 vp
Vastalause 1

minen indeksiin ei juuri muuttanut tilannetta, kun indeksikorotukset jäädettiin vuosiksi 2013—2015. Viime hallituskaudella lapsilisää alennettiin kahdeksan prosenttia mutta leikkausta kompensoitiin pieni- ja keskituloisille perheille vuosina 2015—2017 tehtävällä väliaikaisella verovähennyksellä, joka poistuu vuonna 2017. Tällä hallituskaudella lapsilisän indeksisidonnaisuudesta on kokonaan luovuttu.

Lapsilisän alkuperäinen tarkoitus oli toimia tulontasauksena lapsiperheiden ja lapsettomien kotitalouksien välillä. Lapsilisä on universaali, kaikille lapsiperheille maksettava etuus, johon perheen tulot eivät vaikuta. Kun lapsilisä ei enää seuraa sen enempää hinta- kuin tulokehitystään, olisi tarpeen arvioida, miten lapsilisää tulee kehittää ja halutaanko alkuperäisestä tarkoituksesta luopua. Katsomme, kuten asiantuntijakuulemisessakin on käynyt ilmi, että tällaisesta periaatteellisesta muutoksesta olisi käytävä avoin yhteiskunnallinen keskustelu ja tehtävä poliittinen päätös. Lapsilisän vähittäinen nakertaminen ilman vaikutusarviointeja ei ole hyväksyttävä toimintatapa.

Emme voi hyväksyä lapsiperheisiin kohdistuvia eriarvoistavia päätöksiä. Etuusleikkausten lisäksi näitä ovat esimerkiksi koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintamaksujen enimmäismaksujen kaksinkertaistaminen, varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen ja ryhmäkokojen suurentaminen varhaiskasvatuksessa sekä leikkaukset lasten ja nuorten koulutuksen ja erityisesti toisen asteen ammatillisen koulutuksen rahoitukseen. Katsomme, ettei lapsiperheisiin kohdistuvia etuus- ja palveluleikkauksia tule tehdä ennen kattavaa arviointia. Edellytämme, että hallitus arvioi lapsiperhepolitiikkansa kokonaisuutena, jossa huomioidaan paitsi etuudet ja palvelut, myös toimet työn ja perheen yhteensovittamiseksi.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 10.11.2016

Tuula Haatainen sd
Eeva-Johanna Eloranta sd
Anneli Kiljunen sd
Outi Alanko-Kahiluoto vihr
Aino-Kaisa Pekonen vas

Valiokunnan mietintö StVM 27/2016 vp
Vastalause 2

VASTALAUSE 2

Perustelut

Suomessa lapsiköyhyys on kasvussa. Samanaikaisesti kun yleinen tulotaso on noussut, lapsiperheiden köyhyys on kasvanut. Vähävaraisissa perheissä asui 52 000 alle 18-vuotiasta vuonna 1995. Vuoden 2000 alussa lasten lukumäärä köyhissä perheissä oli 129 000 ja vuonna 2007 jo 151 000. Lasten määrä vähävaraisissa perheissä on lähes kolminkertaistunut. EU:n perusoikeusviraston mukaan sosiaalisen ulkopuolisuuden uhan alla olevien lasten suhde kasvoi Suomessa 13 %:sta 15,6 %:iin vuosien 2013 ja 2014 välisenä aikana. Köyhyys uuvuttaa niin aikuiset kuin lapsetkin ja on suuri riski lapsen kasvulle ja hyvinvoinnille. Lapsuusajan pitkäaikainen köyhyys seuraa usein mukana aikuiselämään ja johtaa köyhyyden periytymiseen sukupolvelta toiselle. Lapsiperheiden köyhyyteen on suhtauduttava vakavasti.

Lapsiköyhyys on tavallisinta perheissä, joissa on ainoastaan yksi huoltaja. Noin 20 % kaikista perheistä on yksinhuoltajaperheitä, ja enemmistössä näistä, 86 %:ssa, huoltajana on äiti. Nykyisin 20 % yksinhuoltajaperheistä on pienituloisia, 1990-luvun puolivälissä osuus oli noin 10 %. Kahden huoltajan perheistä 7 % on pienituloisia. Syinä yksinhuoltajien pienituloisuuteen on työttömyys ja tulonsiirtojen leikkaukset. Yksinhuoltajien osallistuminen työelämään on selvästi heikompi kuin kahden huoltajan lapsiperheissä. Yksinhuoltajien työttömyys oli 16,4 % vuonna 2014, ja erityisesti yksinhuoltajaäideillä on alhaisempi koulutustaso kuin kahden huoltajan perheiden äideillä. Yksinhuoltajien paluu työmarkkinoille vanhempainvapaan jälkeen on osoittautunut vaikeaksi.

Universaalit edut ja palvelut muodostavat perustan lapsiperheiden köyhyyden torjunnalle. Tukien leikkaukset ovat suuri uhka lapsiperheiden taloudelle. Tästä huolimatta hallitus suunnittelee säästäväänsä 11,7 miljoonaa euroa lapsilisistä, mikä heikentää entisestään kaikkein pienimpiä tuloja saavien perheiden elintasoja. Eriarvoisuus lisääntyy, jos yhteiskunta siirtyy universaaleista lapsilisistä tarveharkintaiseen toimeentulotukeen. Erityisen raskaita leikkaukset ovat yksinhuoltajaperheille, minkä vuoksi lapsilisän yksinhuoltajakorotusta tulisi korottaa 6,20 euroa kuukaudessa eli 48,55 eurosta 54,75 euroon kuukaudessa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 7 §:ään lisätään 3 momentti lakialoitteen LA 93/2016 vp mukaisesti.

Helsingissä 10.11.2016

Veronica Rehn-Kivi r

**Valiokunnan mietintö StVM 27/2016 vp
Vastalause 3**

VASTALAUSE 3

Perustelut

Hallitus toteuttaa talousarvioesityksessä kevään kehyspäätöksessä linjaamansa 0,85 prosentin leikkauksen kaikkiin indeksisidonnaisiin etuuksiin. Lapsilisien kohdalla leikkauksen kokonaismäärä on 11,7 miljoonaa euroa, vaikka lapsilisät eivät kategorisesti kuulu enää indeksisidonnaisiin etuuksiin. Hallitus on leikkaamassa lapsilisiä kolmella eri tavalla. Lapsilisien indeksikorotukset lakkautettiin väliaikaisen jäädyttämisen sijasta kokonaan tämän vuoden alussa. Arvion mukaan jo indeksisidonnaisuuden lakkauttaminen leikkaa lapsilisiä 4,1 prosenttia vuoteen 2019 mennessä. Leikkaustoimet ovat vahvassa ristiriidassa sen lupauksen kanssa, että lapsilisiä ei enää leikata. Lapsilisät sidottiin indeksiin vuonna 2011 ja indeksikorotukset tehtiin vuosina 2011 ja 2012. Tätä ennen ja tämän jälkeen indeksikorotuksia ei ole tehty, minkä johdosta lapsilisän reaaliarvo on laskenut 30 prosenttia vuodesta 1994. Vuoden 2015 alusta lapsilisän määriä leikattiin 8,1 prosentilla, jota kompensoitiin verotuksen lapsivähennyksellä. Vuoden päästä hallitus lakkauttaa myös lapsivähennyksen. Nyt hallitus on lisäksi leikkaamassa lapsilisiä 0,85 prosenttia.

Lapsilisäleikkaus kohdistuu juuri heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin. Erityisesti vähävaraisten lapsiperheiden arkeen lapsilisäleikkaukset olisivat kohtuuton teko. En hyväksy leikkausta ja esitän lakiehdotuksen hylkäämistä.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 10.11.2016

Sari Tanus kd